UNIVERSITETET
I OSLO

Norges forskningsråd
Pb 564
1327 LYSAKER

Dato: 09.01.2025
Deres ref.:
Vår ref.: 2024/17853 VIBEKAL

Forskningsrådet - Ny porteføljeplan for Klima og miljø - UiOs innspill

UiO vil få takke for muligheten til å komme med innspill til utkastet til porteføljeplan for Klima og miljø, og sender her et koordinert innspill. Vi må få meddele at tidsplanen for prosessen med under en uke fra planutkast foreligger (3. januar) til innspillsmøte (8. januar) og frist for skriftlig innspill (9. januar) gjør det vanskelig for UiO å gi et godt og koordinert innspill. Under finner dere noen punkter enhetene har spilt inn, og et vedlegg med spesifikke endringer i teksten.

Noen av UiOs punkter:

1. Vi vil understreke behovet for og verdien av **uavhengig og sterk grunnforskning som premissleverandør til politiske prosesser og målsetninger.** Det er ofte i grunnforskningen den innovative forskningen oppstår, og **det er ingen motsetning mellom grunnforskning og målene om å gjøre kunnskap relevant for samfunn, næringsliv og forvaltning.**

2. **Humaniora er godt ivaretatt i planen, men det kan spesifiseres - med humaniora vil studier av etikk, retorikk, kultur, medier og samfunnsmessige endringsprosesser i fortid og nådig inkluderes i klimaforskningen**. UiO er godt fornøyd med, og ønsker å beholde i en revidert plan, at grunnleggende forskning er nevnt innledningsvis og at humanistiske perspektiver er tatt inn allerede i prioritering 1, hvor også dilemmaer nevnes.

3. Det mangler prioritering knyttet til **de virkelig lange linjene og hovedutfordringen om faktisk netto-null samfunn innenfor planetens tålegrenser i 2050.** Det skal ikke bli: *kunnskap **raskt** i bruk'*

4. Det er lite fokus på **grunnleggende forståelse** av **klima-systemet,** inkludert tilbakekoplings-prosesser, mulige vippepunkter og utvikling av verktøy for å forstå og predikere disse. EU prioriterer disse temaene tungt (se Cluster 1 og 2 i deres forskningsprioriteringer). Paleoklimaforskningen bidrar til å forstå klima prosesser, tilbakekoblinger og vippepunkter **og må inkluderes**. Paleoklima er også en stor del av polarforskningen, og det norske miljøet bør **fortsette å bruke de eksepsjonelle paleoklimaarkivene** som finnes i Skandinavia, Polhavet, Grønland og Nord-Atlanteren, polarområdet som utløste mange globale endringer i geologisk og nyere fortid.

5. Norsk klima- og miljøforskning er viktig for **vår posisjon i den internasjonale forskningen**.

6. Vi forslår å inkludere helseaspektet, for eksempel: *Styrke kunnskap om sammenhenger mellom miljø, klima, samfunn **og helse (enhetlig helse)***.

Rektor

Postadresse:
Postboks 1072 Blindern
0316 OSLO

Besøksadresse:
Lucy Smiths hus,
Problemveien 7

Tlf: +47 22 85 50 50
Faks:
E-post:
postmottak@admin.uio.no
http://www.uio.no/
Org.nr.: 971 035 854

7. Vi ser behov for et **noe sterkere internasjonalt fokus** for å åpne opp for mer internasjonal forskning, gjerne under Prioritering 4, der et tiltak kan være:
   ***«Stimulere til forskning som sammenligner norske og internasjonale klima- og miljøutfordringer.**»*

8. **Kvalitet i åpen publisering er viktig.** Når det gjelder vurderingen av måloppnåelse står det at det «vil bli vurdert ut fra indikatorer knyttet til utviklingen i åpen publisering». Det er en nokså uheldig formulering fordi det at publiseringen er åpen i seg selv ikke en garanti for at den når frem eller kvaliteten på den. Formuleringen bør derfor endres til f eks. «Relevant og kvalitetssikret åpen publisering».

Med hilsen

Svein Stølen
rektor

Arne Benjaminsen
universitetsdirektør

Dette dokumentet er godkjent elektronisk ved UiO og er derfor ikke signert.

Saksbehandler:
Vibeke Alm
+4722856010, vibeke.alm@admin.uio.no

Vedlegg 1 – UiOs innspill Klima og miljø – Oppsummering spesifikke endringer

Kapittel 2 – Utvikling av porteføljen

I 2.1 Porteføljens avgrensning, siste avsnitt foreslår vi å erstatte
«grunnleggende forskning» med «**banebrytende grunnforskning»** og
«internasjonale forskningsposisjon» med «**vår posisjon i den internasjonale forskningen»**.

Øverst s. 4: *" Forskning på sirkulær økonomi dreier seg også om samfunnsomstilling, inkludert kunnskap og tiltak **for redusert forbruk av naturressurser**."*

- Ikke bare redusert forbruk av naturressurser, men redusert forbruk **generelt**. Dette er også en av grunnene til at regjeringen fjor nedsatte et eget folkepanel for å se på norsk forbruk. Dette er også fremhevet i fellesrapport fra IPCC og IPBES som en nøkkelfaktor.

2.3 Tredje avsnitt: Her nevnes «regnekapasitet, lagringskapasitet og avanserte verktøy for dataanalyser» samt «forskingsfartøy». Det burde legges til «laboratorier» av ulike slag som er grunnleggende viktig for spesiell miljøforskning. Avsnittet er i stor grad fokusert på klima, og i mindre grad miljø.

2.3 Tredje avsnitt: Ikke bare polare, men også boreale områder.
*"den norske jordsystemmodellen er blant annet spesielt avansert for polare **og boreale** områder".*

Kapittel 3 – Mål for porteføljen

Til Mål 2: Måloppnåingen bør også særleg vurderes ut ifra at ny kunnskap blir tatt i bruk i undervisning og veiledning i høgskule og universitetssektoren.

Til Mål 3: De særskilte naturressursene, dvs. metaller og råstoffer samt hav, vannressurser, grønn energi, bioressurser, mm., er ikke nevnt. Det er svært viktig for det grønne skiftete at det legges til rette for miljømessig akseptabel gruvedrift, også i Norge.

Til Mål 3: Forskingssamarbeid mellom ulike fag, inkludert utvikling av ny kunnskap gjennom tverrfagleg arbeid, er naturleg nok ein avgjerande premiss framover, men vel så viktig for å nå målet om ei berekraftig omstilling på tvers av sektorar kan framifrå forsking *innanfor* samfunnsfaglege, humaniora og juridiske disiplinar vere.

Kapittel 4 – Porteføljestyrets prioriteringer og tiltak

Prioritering 1: "For å kutte klimagassutslipp, reversere naturtap og stoppe forurensning i stort omfang trengs det rask og rettferdig samfunnsomstilling innenfor planetens tålegrenser."

- Dette er et essensielt, og krever radikalt nye tilnærminger hvor også økonomi er essensielt. Kan godt framheves tydeligere innledningsvis som et premiss.

Vi stiller videre spørsmålstegn ved bruken av begrepet «planetens tålegrenser» («planetary boundaries») i **Prioritering 1:** «Porteføljestyret vil styrke kunnskap for rask og rettferdig samfunnsomstilling ~~innenfor~~

~~planetens tålegrenser~~». Begrepet har blitt mye kritisert, bl.a. fordi det antyder at vi kan fortsette som vi stevner helt til vi når en bestemt grense, men da kan det allerede være for sent (cf. William Schlesinger m.fl.). Vi foreslår å stryke det fra ordlyden.

Prioritering 1: IPBES rapport fra 2020 er tydelig på at spredning av smittsomme sykdommer er en utfordring på lik linje med klimaendringer og naturtap og bør inkluderes i tematikken som dekkes i denne porteføljen, f.eks. ved å tilføye:
*For å kutte klimagassutslipp, reversere naturtap, stoppe forurensning **og stoppe spredning av smittsomme sykdommer** i stort omfang trengs det rask og rettferdig samfunnsomstilling innenfor planetens tålegrenser.*

Prioritering 1, andre tiltak: Legge til **helhetlig** (i tråd med første avsnitt av LTP gjengitt i innledning til porteføljeplanen). Dette vil bidra til at forskning og kunnskapsutvikling om samfunnsomstilling innenfor planetens tålegrenser får et utvidet nedslagsfelt og spesielt utfordringer innen naturpanelets ansvarsområde. Endres til:
*Fremme kunnskap med **helhetlig og** systemisk tilnærming til samfunnsutfordringer*

Prioritering 1, siste tiltak: Stryke samfunnsøkonomiske (da ingen andre humanistiske eller samfunnsvitenskapelige perspektiver er nevnt). Endres til:
Stimulere til humanistiske og samfunnsvitenskapelige perspektiver, herunder juridiske ~~og samfunnsøkonomiske~~

Videre, under Prioritering 1, så er det bra med en sterk vektlegging av det sosiale, men vi vil gjerne styrke det med noen nøkkeltemaer som knytter seg til maktkritikk, spesielt politiske og sosiale maktrelasjoner og -kamper om hvem som har størst innflytelse på beslutninger og hvem som forventes å iverksette dem. Vi foreslår derfor at følgende temaer kan legges til tiltaket om maktkritikk (s. 7):
De sosiale, kulturelle og politiske konsekvensene av det grønne skiftet, inkludert ulike former for sosialt og kulturelt «tap», generasjonskonflikter og fremveksten av nye former for sosiale og politiske skillelinjer i samfunnet.

Forskingssamarbeid mellom ulike fag, inkludert utvikling av ny kunnskap gjennom tverrfagleg arbeid, er naturleg nok ein avgjerande premiss framover, men vel så viktig for å nå målet om ei berekraftig omstilling på tvers av sektorar kan framifrå forsking *innanfor* samfunnsfaglege, humaniora og juridiske disiplinar vere.

Prioritering 2: Hva legger man i å styrke «samfunnets motstandskraft» mot kritiske endringer i miljø, klima, etc. Bør vi ikke heller (eller tilsvarende) styrke «naturens motstandskraft» mot samfunnets utvikling?

Prioritering 2: Legemidler spiller en avgjørende rolle i moderne medisin, men deres påvirkning på miljøet blir stadig mer bekymringsfull. Når legemidler produseres, forbrukes og kastes, havner restene i økosystemene hvor de påvirke dyreliv, vannkvalitet etc. Vi forslår å inkludere helseaspektet, for eksempel ved følgende endring i **tredje kulepunkt**:

- *Styrke kunnskap om sammenhenger mellom miljø, klima, samfunn **og helse (enhetlig helse)**.*

Og sjette kulepunkt

*Bidra til kunnskapsberedskap for internasjonal klimapolitikk, utvikling, naturmangfold, **helse**, kulturmiljø og nasjonal sikkerhet*

Prioritering 2, sjette kulepunkt: Fremheve at det er kunnskapsutvikling og det å bidra til at man får kunnskapsbasert politikk og forvaltning som er sentralt. Kunnskapsberedskap er et litt rart uttrykk som gir inntrykk av at det er et mål i seg selv å ha kunnskap i bakhånd (som beredskap) for senere bruk. Endres til: *Bidra til **kunnskapsutvikling og til kunnskapsbasert forvaltning** innen internasjonal klimapolitikk, utvikling, naturmangfold, **helse,** kulturmiljø og nasjonal sikkerhet*

Prioritering 2, siste tiltak. Bidra til kunnskap nødvendig for å oppfylle Parisavtalen og Naturavtalen bør løftes opp til et overordnet mål for denne porteføljen! Dette vil bidra til å tydeliggjøre hvordan planen skal understøtte forskning som bidrar til at vi når langsiktige, overordnede mål innen klima og natur. For å overholde plikten i klimaloven § 5, plikter regjeringen videre å legge frem for Stortinget klimamål som er «oppdaterte», som legger til grunn «beste vitenskapelige grunnlag», jf. klimaloven § 5 første ledd. Norge bør opplagt gi viktige bidrag til nettopp dette «beste vitenskapelige grunnlag».

Under Prioritering 5 står det at «Framover bør forskning på klima og natur i større grad ses i sammenheng». Målene i porteføljeplanen, særlig mål 1, bør peke på behovet for forskning som integrerer temaer som tidligere har vært adskilt. Dette gjelder spesielt forskningen på tiltak for å få ned klimautslipp og forskning på tilpasning til klimaendringer, og forskning på klima og naturtap. Det er behov for både naturvitenskapelig og samfunnsvitenskapelig forskning på relasjonen mellom disse problemområdene**.**
Vi foreslår to konkrete tiltak for å ivareta dette målet, gjerne under Prioritering 5:

«Stimulere til forskning på sammenhengene mellom effekter av og tilpasning til klimaendringer på den ene siden og tiltak for å få ned utslipp på den andre.»

«Stimulere til forskning på sammenhengene mellom klimaomstilling og styrking av naturmangfold.»